

Bellekte Kalanlar: Ankara Bakır Madenliler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Örneğinde Hemşehricilik ve Kentte Kimlik Aktarımı*

Melike KAPLAN**

Makale Geliş / Recieved: 10.10.2018
Makale Kabul / Accepted: 21.11.2018

Öz

Bu çalışma, Ankara'da kurulmuş ve uzun yıllardır faaliyet gösteren Ankara Bakır Madenliler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin, yardımlaşma ve dayanışma kavramları çerçevesinde, bellek, bölgesel/yöresel kimlik ve bunun kentte yeniden üretimi bağlamında incelenmesidir. Küçük ölçekli köy/kır topluluklarında uzun yıllardır gelenek haline gelmiş pek çok kültürel öge, bu tür dernekler aracılığıyla kentte varlığını korumaktadır. Ancak bu varoluş "bölgesel/yöresel kimlik" temelinde anılar, bellekteki hatıralar çerçevesinde öne çıkmaktadır. Topluluklar, kentte kendi üyelerinin etrafında şekillenen "yeni bir dayanışma örüntüsü" yaratmaktadır. Dernek, kentleşme sürecinde ilk kuşaklarda doğrudan yoğun etkisini göstermiştir. Ancak genç kuşaklardaki etkisi kentleşmeye katkısı yerine "nostaljik" olarak hatırlanan anılar, kurulan duygusal bağlar dolayısıyla olmaktadır. Çalışmaya temel olan veriler, başta dernek başkanı, eski dernek başkanı, kurucular ve üyelerin bir kısmı olmak üzere, derinlemesine görüşmeler ve gözlem yoluyla toplanmıştır. Ayrıca, derneğin toplantılarına, kadınların kendi aralarında düzenledikleri günlere ve derneğin yılda bir kez düzenlediği eğlence ve yardım gecesine katılarak mülakatlar ve gözlemler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bellek, hemşehricilik, dernek, kültür, kimlik.

* Bu yazı, 24-27 Mayıs 2007 tarihinde Romanya (Timişoara)'da düzenlenen 4th Conference of International Association for Southeast European Anthropology (*InASEA*), Region, Regional Identity and Regionalism in Southeastern adlı etkinlikte, "Regional Identity: From The Region To City Center (*The Association of Fellows of Bakır Maden*)" başlığıyla İngilizce olarak sunulan sözlü bildirdiden hareketle; 2018 yılında alan araştırması ve kaynak taraması güncelleştirmeleriyle ilk kez yayınlanmaktadır. Yazı boyunca dernek üyelerinden alıntı yapılan yerlerde, sözlü kaynakların isimleri yerine, yaş ve cinsiyet belirtilmiştir. Araştırma sürecindeki tüm destekleri ve katkıları için Ankara Bakır Madenliler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği kurucuları ve üyelerine içten teşekkürlerimi sunarım.

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Halkbilim Bölümü.

Künye: KAPLAN, Melike. (2018). Bellekte Kalanlar: Ankara Bakır Madenliler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Örneğinde Hemşehricilik ve Kentte Kimlik Aktarımı. *Dört Öge*, 14, 151-162. <http://dergipark.gov.tr/dortoge>.

The Rest of Memory: Hemşehrilik and The Transfer of Identity of Examples of The Association of Fellows of Bakır Maden

Abstract

This study aims to explore the Association of Fellows of Bakır Maden, which was founded in Ankara and has been actively functioning for a long time, in terms of memory, "hemşehrilik, local identity, mainly focusing on cooperation and solidarity. Many cultural elements that have become traditions in small-scale village / rural societies for many years remain in the city through such associations. However, this situation comes to the fore within the framework of memories in memory based on, regional / regional identity. Communities create a new pattern of solidarity that takes shape around their members in the city. The association showed a direct intense influence on the first generations in the process of urbanization. However, the memories that are remembered in the younger generations are caused by established emotional bonds. The data of the study has been collected through the in-depth interviews with participants being the present and former Chairmen, the founders and the members of the association. In addition to the interviews, on-site observation has been done by the researcher through participating in the meetings, women get-togethers, and annual nights of the association.

Keywords: Memory, hemşehrilik, association, culture, identity.

“... Bir aile fotoğrafı o aileyi tanımayan bir seyirciye ancak çok yüzeysel bilgiler verirken, söz konusu ailede o fotoğraf birçok şeyin hatırlanmasına neden olabilir”¹

Astrid Erll

Sosyal ve beşeri bilimlerde son yıllarda artan ilgiyle devam eden bellek çalışmaları, en genel ifadeyle bireysel ve toplumsal hatırlama ve unutma süreçlerini inceler. Leyla Neyzi'ye göre (2011) bellek çalışmalarının ivme kazanmasında kimlik ve bununla bağlantılı olarak geçmişe duyulan yoğun ilginin önemli yeri vardır. Bazı yazarlar zaman ve mekân iç içeliğinin bir denge gereksinimi yarattığını, kimlik ve geçmişe yönelimin bundan kaynaklandığını savunur. Geleneksel olanın kaybına yönelik bir nostalji de belleğe yönelimin nedenlerindedir (Huyysen 1994, Nora, 2006, Neyzi, 2011). Türkiye'de doğup büyüdüğü topraklardan özellikle büyük kentlere göç eden insanların büyük kısmı, geldikleri kentlerde kendi yö-

1 Kaynağı psikolojik bellek çalışmalarında olan “cue” (işaret) kavramı, Astrid Erll tarafından edebiyat çalışmalarına uygulanmıştır. Bu anlayışa göre bir manzara (kolektif bellek için), bir fotoğraf (ailevi bellek için), bir ses (bireysel bellek için) hatırlanmaya sebep, bellek aracı olabilir (Hendrich, 2011:116).

relerinin kültüründe yetişmiş diğer insanlarla, tanıdık ve akrabalarıyla görüşmek ihtiyacı duymaktadırlar. Küçük yerlerde yaşayan ve yüz yüze ilişkilere alışkın olan insanlar kente ve kentteki ilişki sistemine uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Genel olarak ifade edildiğinde, insanların göç sonrası yaşadıkları uyum sorununu daha rahat atlatabilmeleri için, özellikle Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerde pek çok “hemşehri derneği” kurulmuştur. Bu derneklerin öncelikli kurulma amacı toplumsal olarak yardımlaşma ve dayanışma ihtiyacını giderebilmek, kente uyum sağlayabilme sürecinde “hemşehrilere” destek olmaktır.

Hemşehrilik ilişki ağlarına dayalı örgütlenmeler, kentsel bir olgu olarak değerlendirilmiştir. Hemşehrilik kavramını farklı boyutlarıyla değerlendiren Kurtuluş (2005) derneklerin kentle ilk tanışma aşamasında işe yarayan bir mekanizma olsa bile, hemşehrilik dışarıdan bakıldığında görünür olmasına aracılık eden süreçlerin, kentle kaynaşma sonucunda ortaya çıktığını vurgular. ‘Hemşehri’ başlığı altında toplanabilecek örgütlenmeler genel olarak göç alan yerleşim yerlerindeki, özel olarak büyük kentlerdeki örgütlü yaşamın göz ardı edilemeyecek kadar büyük bir parçasıdır. Örneğin Ankara’daki sivil toplum örgütlerinin aşağı yukarı üçte birlik kısmını hemşehri dernek ve vakıfları oluşturmaktadır (Coşkun, 2003).

Bu çalışma, Ankara’da kurulmuş ve uzun yıllardır faaliyet gösteren, Ankara Bakır Madenliler Derneği’nin, yardımlaşma ve dayanışma kavramları çerçevesinde, bölgesel/yöresel kimlik ve bellek üretimi ile bunun kentte yeniden üretimi bağlamında incelenmesidir. Çalışmaya temel olan veriler, başta dernek başkanı, eski dernek başkanı, kurucular ve üyelerin bir kısmı olmak üzere, derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Ayrıca, derneğin toplantılarına, kadınların kendi aralarında düzenledikleri günlere ve derneğin yılda bir kez düzenlediği eğlence ve yardım gecesine katılarak mülakatlar ve gözlemler yapılmıştır.

Dayanışma, bir grup içinde yer alan bireylerin aralarında veya grupların birbirleriyle olan ilişkilerinde, karşılıklı yardımlaşma, iş birliği, ortak tavır ve toplu eyleme bağlı olarak gelişen bağımlı duygusu olarak tanımlanır.² Dayanışma ve yardımlaşma, birbirlerine yakın sözcüklerdir, ancak anlam olarak farklıdır. Yardımlaşma, sözcük anlamıyla “kendi gücünü ve imkanlarını başka birinin iyiliği için kullanma” olarak tanımlanmaktadır. Yani yardımlaşma, insanların gereksinim durumlarında maddi olarak birbirlerini karşılıklı destekleme anlamındadır. Dayanışma ise, bir topluluğu oluşturan insanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı olarak bağlanmasıdır. Burada insanlar arasında karşılıklı bir bağımlı ve yükümlülük söz konusudur (Freedman, 1989; Emiroğlu, 2009:442,705). Literatüre baktığımız zaman, dayanışma sözcüğü genellikle ahlaki bir duruşu simgelemektedir. Emile Durkheim (2006) geleneksel ve modern toplumların farklılıklarını “mekanik” ve “organik” dayanışma ile açıklamaktadır. Durkheim’a göre, top-

2 www.researchgate.net/publication/328583667_Sosyal_Bilimler_Sozlugu (Ömer Demir, 2005).

lum üyelerinin aynı toplumsal değerlere sahip olduğu ve bireyselliğin gelişmediği toplumlarda mekanik dayanışma gelişmiştir. Organik dayanışma ise, farklı meslek gruplarının ortaya çıkmasıyla beraber başlamıştır. Burada ele aldığımız derneğin üyeleri, “mekanik dayanışma”nın olduğu küçük ölçekli bir topluluktan çıkarak, uzmanlaşma ve yoğun nüfusun olduğu “organik dayanışma”nın özelliklerini taşıyan kent merkezine gelmişlerdir.

Hemşehrilik Üzerine

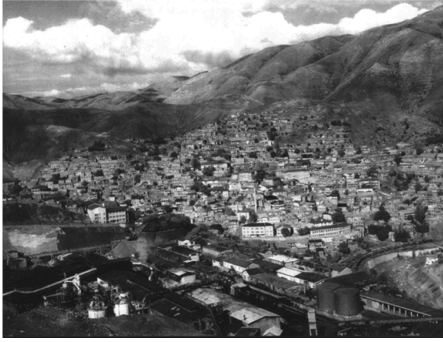
“Hemşehri” sözcüğü, genel olarak, aynı köyde/ilçede doğmuş olan insanları ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür. Hemşehrilik biz ve onlar ayrımı içinde değerlendirirsek; biz olmanın birinci şartı köyden kente göç etmiş olmaktır. Madenliler Derneği üyelerince hemşehrilik, *“aynı yöreden kente gelmiş insanların aralarında kurdukları neredeyse akrabalık gibi nitelenebilecek bir bağdır”*. Hatta onlar için “akraba” ile “hemşehri”nin birbirinden farkı yoktur.

Hemşehrilik, ilk olarak hemşehriler arasındaki durumsal bir ilişkiyi tanımlar. Bir durumu tanımladığında hemşehrilik, ortak paydaları aynı coğrafi alanda kök salmış olan iki kişiden birinin diğerine göre durumunu niteler. Hemşehrilik sözcüğü ikinci olarak, memleketleri aynı coğrafi yer olan veya aynı coğrafi yere ait olma hissini taşıyan kişiler arası ilişkileri ve onlar arasındaki bağları ve bu bağlardan doğan çeşitli kimlikleri tanımlar. Bu bağlar kimi zaman toplumsal kimlik düzeyinde iş görür. Yani, birbirlerini tanımayan kişiler, birbirlerinin fiziksel görünüşüne, konuşmasına vs. bakarak birbirlerini coğrafi alana referansla kategorileştirirler ve birbirlerini ‘biz’ ve ‘onlar’ kategorilerinde değerlendirirler. Aynı coğrafi mekâna ait olma hissini taşıyan kişiler arasındaki bağlar kimi zaman kişisel kimliğin konusu olur (Ayata, 1990; Kurtoğlu, 2005). Madenlileri birarada tutan unsurlardan biri de “ortak bağlar” ve kimlik vurgusudur:

“Biz, önce dünya vatandaşıyız. Yaşam kalitemiz ve eğitim seviyemiz hep üst noktalarda oldu. Maden’in gençleri hep okumuştur. Şimdi yaşadığımız topraklarda işsizlik arttı. Ama yaşadığımız dönemi özlememiz ve çocukluk arkadaşlarımızla bir araya gelmeyi istememiz başka türlü değerlendirilmeli. Sizin bölgecilik dediğiniz, bizim yardımlaşma dediğimiz şey. İyi niyetli olduğunda ve başkalarını dışlama söz konusu olmadığı zaman hemşehrilik asla kötü niyetli bir girişim değildir. Maden halkı, hiçbir zaman etnik köken ve din konusunu mesele yapmamıştır. Farklı etnik kökenden insanlar hep bir arada yaşadık, hepsi bizim komşularımızı” (E, 63).

Kurtoğlu’na göre (2005), hemşehrilik hem toplumsal bir olgu hem de örgütlenme biçimi olarak çoğuldur. Bunun bir nedeni, her bir hemşehrilik kategorisinin bir kimliği yansıtması ve her bir kimliğin başka toplumsal olgularla ve kimliklerle etkileşim halinde harmanlanarak kurulmasıdır. Türkiye’de insanların coğrafi bir alanla kurabildikleri en kapsayıcı tahayyül ‘memleket’le ilişkin olandır. En kapsayıcı tahay-

yül olmasına karşın, ‘memleket’ tahayyülü de tekil değil çoğuldur. Sözlük anlamıyla, memleketin insan ilişkileri bağlamında iki anlamı vardır. ‘Memleket’in birinci anlamı ulusun toprağıdır. Bu anlamında memleket, ulusun yerleştiği ve/veya kök saldığı dışı coğrafyayı, anavatanı tanımlar. ‘Memleket’in ikinci anlamı, ailenin toprağıdır. Bu anlamıyla ‘memleket’ ailenin yerleşip kök saldığı coğrafyayı tanımlar. Aile toprağı anlamında ‘memleket’ erildir, çünkü aile toprağı, babanın/atanın toprağıdır. Ata toprağı anlamında ‘memleket’ anavatanın içinde veya dışında olabilir, ama anavatan tahayyülünden daha dar bir coğrafi alana gönderme yapar. Memleketin hemşehri ve hemşerilik olgularıyla ilişkisi, bu ikinci anlamdadır. Bu bakımdan memleket Anderson ve Brah’in kavramlaştırılmalarının kesişiminde yer alır. Ayrıca, retorik olarak hemşerilik ilişkisine kaynak olan ‘memleket’ ve dolayısıyla ata toprağı, anavatan kavramıyla birlikte ve yan yanadır. Biri diğzerinin yerini almaz. (Kurtoglu, 2005).

Foto 1: Maden İlçesi
(Ergani) Bakır Maden Tren İstasyonu, 1937

Foto 2: Mustafa Kemal Atatürk,
(Ergani) Bakır Maden Tren İstasyonu, 1937

Maden İlçesi

Ergani/Diyarbakır ile Elazığ karayolu üzerinde bulunan Maden, günümüzde Elazığ iline bağlı bir ilçedir. Elazığ’a 80 km uzaklıkta, Diyarbakır yolu üzerinde bulunan ilçe, derin bir vadide kurulmuştur.³ 1927’den sonra Elazığ İli-

3 İsmi yoredeki bakır madenlerinden aldığı düşünölen Maden İlçesi’nin tarihi M.Ö. 2000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Ancak bazı İngiliz kaynaklarında, insanoglundun bakırı ilk kez M.Ö. 7000-8000 yılları arasında bu bölgede bulmuş ve işlemiş olduğı ifade ediliyor. Tarihi böylesine eskiye dayanan bölgede, Asurlulardan sonra Mitanni Krallığı, Roma İmparatorluğu’nun Türklerin Anadolu’yu fethinin ardından Selçukluların hüküm sürdüğü görülüyor. Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılan Maden İlçesinde çok sayıda tarihi eser bulunan ilçede 1890 yıllarında yapıldığı bilinen Eski Hükümet Konağı ve Saat Kulesi ile 1872 yılında Sultan Hamit tarafından yaptırılmış olan Cami Kebir önemli eserler arasındadır. İlçede ayrıca kültür ve tabiat varlığı olarak korumaya alınmış Çitli Höyüğü ve Şeyh Muhammet Kattal Türbesi bulunuyor. Hazar Gölü ve Gezin Beldesi ise ilçenin turizm yönünden önemli mesire ve dinlenme yerleridir. Maden İlçesi bakır yataklarıyla ölkemizin en önemli yeraltı zenginlikleri arasındadır. Maden İlçesinin 2013 Adres Kayıt Sistemine göre köyler dahil toplam nüfusu 15.665’tir. (<http://elazigkulturturizm.gov.tr/TR-58514/maden.html>)

ne bağlı bir ilçe haline getirilmiştir. Dağlarındaki zengin bakır cevherinin 1939 yılında modern yöntemlerle işletilmesinden sonra, sosyal ve iktisadi olarak kısa zamanda değişime uğramış, bölgenin önemli yerleşim yerlerinden biri olarak yoğun göç almıştır.

Derneğin üyelerinin vurgusuyla “*Bakır Fabrikasında çalışmak üzere gerek Türkiye’nin diğer illerinden gerekse yurtdışından gelen teknik personel ve mühendisler ile birlikte yörenin havası kültürel olarak oldukça değişmiştir*” (K, 57). Ancak, fabrika 1994 yılında tamamen kapatılmıştır. Uzun yıllar süren bu farklı kültürel doku, fabrikanın kapatılmasıyla birlikte ciddi şekilde sarsıntıya uğramıştır. Göç alan Maden, göç veren Maden’e dönüşmüştür. İş olanağının olmaması nedeniyle, 1980 yılından sonra ilçede yaşayanlar büyük kentlere göç etmeye başlamışlardır. Gençler, Ankara ağırlıklı olmak üzere büyük kentlere göç etmişlerdir. Ankara’ya gelen Madenliler de Ankara’da kurdukları bu dernek vasıtasıyla bir araya gelmektedirler.

Osmanie. (Ruhetag der deutscher Abtlg. a.d. Rüdazuge)

Foto 3: Ergani – 1918⁴

4 Alman gezgin ve casus Gunter Hartnagel’in 1918 yılında Ergani’de çektiği fotoğraf. O yıllarda Ergani, Osmanie adı ile Maden’e bağlı bir kasaba idi. (www.madenliyiz.biz sitesinden alınmıştır).

Derneğin Kuruluşu ve Amaçları ⁵

1970’li yıllardan beri faaliyet gösteren dernek, Ankara dışında İstanbul, İzmir ve Elazığ olmak üzere toplam 4 kentte aynı isimle kurulmuştur. Temmuz 1987 yılında Ankara’daki Bakır Madenliler Derneği kuruldu. Derneğin genel kurucusu Necip Güngör Kısaparmak, dönemin Elazığ Milli Eğitim Müdürü, Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişidir.⁶ Derneğin kuruluş amaçları dernek üyelerine göre şöyle sıralanabilir:

- * Hemşehrilerin zaman zaman bir araya gelmelerini sağlamak, sorunlarında yardımcı olmak,
- * Acı ve tatlı günlerinde yanlarında olmak,
- * Gençlere öğrenim hayatlarında derneğin gücü ölçüsünde yardımda bulunmak, hatta öğrenci yurdu açmak,
- * Dergi ve gazete çıkarmak,
- * Maden ve köylerinin kalkınmasına katkıda bulunmak,
- * Araştırmalar yapmak. (E, 67;E, 70; K,67)

“İnsanların ihtiyacı olduğunda birine söylemesi gerekmez. Eğer insan muhtaçsa ve birileri bunu görüyorsa yardım edilir zaten. Bizim geleneğimizde bu böyledir. Her hemşeri derneğinde bu kadar kenetlenme var mı bilemiyorum” (E, 63).

Birbirlerine olan bağlılıklarını bu sözlerle dile getiren ve derneğin en önemli amaçlarından birinin de, dağlarda hala bakır madeni olup olmadığının araştırılarak, fabrikanın yeniden kurulmasını sağlamak olduğunu ifade etmektedirler. Hastanelere kan yardımı, yola gidenlere para yardımı yapılmaktadır. Her yıl hayırsever kişiler tarafından bağışlanan kitap, kıyafet ve bilgisayarları toplayıp Maden’e götürmektedirler. İhtiyaç sahiplerinin tespit edilmesinde de birlikte çalışmaktadırlar. Kadınlar dernekte kendi aralarında boyama kursları, yabancı dil kursları gibi çeşitli kurslar düzenlemektedir. İngilizce öğretmeni bir kadın, maddi durumu iyi olmayan öğrencilere gönüllü olarak ders vermektedir. Ayrıca, Avrupa Birliği projeleri kapsamında, Maden ilçesinde yapılabilecek istihdam için bir proje önerisi hazırlanmaktadır. Böylece ilçenin yeniden göç alan bir konuma getirilebileceği düşünülmektedir. Bunun için bakır madeninin halen var olup olmadığı; var ise fabrikayı işletecek düzeyde olup olmadığı da araştırılmakta ve çıkacak sonuca göre iş sahaları yeniden düşünülecektir.

Derneğin gelir kaynakları, üye aidatları, bağış ve yardımlar ile dernek tarafından düzenlenen eğlence gecelerinde toplanan yardımlardır. Üye sayısı 181 olan

5 Ankara Bakır Madenliler Derneği hakkında detaylı bilgilere ve derneğin etkinliklerine www.madenliyiz.biz sitesinden ulaşılabilir.

6 Ankara’daki dernek kurucuları, Sezayi Çam, Ömer Ayhan Mutlu, Cahit Özbek, Musa Kazım Atasoy, Mahmut Erbaş, Musa Kazım Bülbül, Şinasi Bereket ve Veli Akyüz’dür.

derneğe, 70-80 kişi düzenli aidat ödemekte ve faaliyetlere katılmaktadır. İsteğe bağlı, gönüllü bir kuruluş olduğu için üyelerin elbette maddi beklentileri yoktur. Zaten dayanışma ve yardımlaşmanın mantığına uygun bir şekilde cenaze ve düğünlerde, yani iyi günde kötü günde birbirlerinin yanında olmak, kimseyi yalnız bırakmamak hedeflenmektedir. Emekliler dernekte boş zamanlarını geçirmekte ve kendi deyimleriyle “*hasret gidermektedirler*”. Ayda 2 kez kadın günleri yapılmaktadır, ayrıca her çarşamba günü kadınlar kendi aralarında toplanmaktadırlar. Bazen kına geceleri de dernek lokalinde yapılmaktadır.

Koordinasyonlu bir çalışma grupları bulunmaktadır. Herkes bir şekilde dernekten ve yaptıklarından haberdar olmaktadır. Bu konuda internet sitesi üzerinden kurulan platformun katkısı büyüktür. Buna ek olarak derneğin 2003 yılında çıkarıldığı, tüm üyelerin adresleri, fotoğrafları ve iletişim bilgilerinin bulunduğu albüm sayesinde herkes birbirine daha rahat ulaşmaktadır. Ankara’da 1997 yılında derneğin lokali açılmıştır. Dernekte sürekli bulunan bir kişi ailesiyle birlikte burada çalışmaktadır. Dernek Pazar günü hariç her gün açıktır.

Bellek ve Kimlik: “Maden’li Olmak”

Maden’li kimdir? sorusuna verilen cevaplara göre diyebiliriz ki, bu kimlik kurgusu sadece “Maden” de doğmak ile sınırlı değildir. Buna ek olarak, karşılıklı görüşmelerden ortaya çıkan sonuca göre “kimlik” vurgusu şu başlıklarda ön plana çıkmaktadır:

- *Maden’de doğup büyüyenler,
- *Türkiye’nin çeşitli yerlerinde yaşayan Madenliler,
- *Görev gereği bir süre ilçede bulunanlar,
- *İlçeyle herhangi bir şekilde ortak bağı bulunanlar (Tanıdığı, akrabası olanlar ya da buradan evlenenler) ve
- *Maden’e gönül verenler (E, 67; K,57).

Görüldüğü gibi, kimlik kurgusunda sadece “orada doğmak” değil; kendisini bir şekilde oraya “ait hissetmekle”/aidiyet vurgusunun önemi ön plana çıkmaktadır. Ancak, bir şekilde mutlaka “ortak bir bağ” söz konusudur. Burada mekân ve kültür paylaşımı ile kolektif bilince vurgu yapmaktadırlar. Burada ortak geçmiş, yaşamışlık ya da geleceğe yönelik ortak hedef için çalışmak da vardır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, dernek üyelerinin pek çok ortak ideali vardır. Bunlardan biri geleceğe yönelik bir hedef olarak fabrikanın yeniden açılmasıdır. Uzun yıllardır kentte yaşamalarına rağmen, “ben” değil “biz” bilincine sahip bir topluluk olduğu gözlenmektedir. “*Veren elin alan elden üstün olduğunu biliyoruz*” diyerek; “*bir elin nesi var iki elin sesi var*” vurgusuyla, kendi ifadeleriyle “tam bir dayanışma grubu” oluşturulmuştur.

“Bizler Ankara’da büyük ölçüde dernek vasıtasıyla birbirimizi buluyoruz ve görüşüyoruz. Ayrıca, her aileden bir ya da iki kişi değil tüm aile bireylerinin de katılımı söz konusudur. Çünkü ortak paylaşılmış bir geçmiş var. Çocukluk, gençlik ve ortak anılar var. Bunların hasreti var. Ama bu demek değil ki bütün çevremiz Maden’li! Elbette başka yörelerden insanlarla da görüşüyoruz. Burada toplanmamızın psikolojik boyutu da var. Emeklimiz çok, burası onlar için bir sosyalleşme yeri”. (E, 58).

Çalışmanın başında da sözünü ettiğimiz gibi, geleneksel toplumlar mekanik dayanışmanın yoğun olduğu toplumlardır. Kent merkezinde bu anlamda bir çözümlenme yaşanmaktadır. Ancak dernek üyeleri, kente taşıdıkları bu kimliklerini devam ettirmektedirler.

“Bazıları derneklerin bölücülüğe neden olacağını söylüyorlar. Bu fikre katılmak mümkün değildir. Her bütün parçalardan oluşur. Parçalar ne kadar kaliteli olursa bütün de o kadar kaliteli olacaktır. Hemşehri dernekleri vatanın birliğine inandıkları sürece Türkiye’nin birlik ve bütünlüğüne katkıda bulunacaklardır. Kendi doğum yerleri dışında yaşayan insanların sahipsiz kalmalarını önlemek, onları yalnızlık psikolojisinden kurtarmak; kendi aralarındaki dayanışma duygusunu geliştirecekleri bir dernek olmak hedeflenmektedir”.

Sosyal/kültürel antropoloji literatüründe kimlikle ilgili sıkça değinilen “ben ve öteki” vurgusu çerçevesinde değerlendirilebilecek bu üyenin sözleri, hemşehrilik’in “olumsuz” imajını eleştirel niteliktedir.⁷ Buna ek olarak “vatan sevgisi” vurgusunun yapılması; aslında bu imaja karşılık bir cevabı da içinde barındırmaktadır. Bellek aktarımında, ortak mekanların paylaşımının yanı sıra, ortak insanları tanımanın ve onlar üzerine sohbet etmenin/konuşmanın etkisi büyüktür.

Madenliler açısından bellekte kalanların aktarımında ve kimliğin yeniden üretilmesinde yöresel yemeklerin de oldukça önemli bir yeri vardır:

“Bizim yöremize ait bir yemekten söz ederken, hepimiz eski anılarımızı hatırlarız. O yemeği annem nasıl yapardı? Misafir geleceği zaman hazırlanan yemekler... Özel günlerde pişirilen yemeklerimiz vardı bizim; her yerin olduğu gibi... ama şimdi eski tadı yok, o ayrı” (K, 63).

Hendrich’in (2011) vurguladığı gibi, yemeklerin hem duyuşsal hem görsel niteliği bulunmaktadır. Bir tadı hatırlamak için tatmaya gerek yoktur, yemeğin kendisini hatta resmini görmek de yetebilir. Bu açıdan dernek; burada buluşan farklı kuşakların birbirlerine anlattıkları anılar, ailelerine ilişkin anlatılar, hikayeler ve bu sohbetlerle hem ortak bağın oluşmasına hem de aktarılmasına mekân oluşturmaktadır.

7 “Ötekilik” kavramı ve kimlik tartışmaları için bkz., Fredrik Barth (der.) 2001. *Etnik Gruplar ve Sınırları*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Sonuç ve Değerlendirme

Teknolojik olarak gelişmiş veya gelişmekte olan kentlerde; mekanik dayanışmanın olduğu topluluklardaki toplumsal bilinç ve duygular etkisini yitirmekte; gelenek haline gelmiş pek çok kültürel öge bu tür dernekler aracılığıyla varlığını korumaktadır. Ancak bu varoluş “bölgesel/yöresel kimlik” temelinde anılar, bellekteki hatıralar çerçevesinde “nostalji” kavramında öne çıkmaktadır. Yani topluluklar, kentte kendi üyelerinin etrafında şekillenen “yeni bir dayanışma örüntüsü” yaratmaktadırlar. Dernek, kentleşme sürecinde ilk kuşaklarda doğrudan yoğun etkisini göstermiştir. Ancak genç kuşaklardaki etkisi kentleşmeye katkısı yerine “nostaljik” olarak hatırlanan anılar, kurulan duygusal bağlar dolayısıyla olmaktadır. Son yıllarda dernekler ve hemşehrilik ile ilgili yapılan araştırmaların sonuçları da bu bulguları desteklemektedir. Öksüz (2018) Ankara’daki Oflular üzerine yaptığı araştırmasında, derneklerin göçün ilk dönemlerinde kente uyum sürecinde etkin bir mekanizma olduğunu, ancak kuşaklararası bir değişim yaşandığını vurgulamaktadır. İstanbul’da son yıllarda hemşehri dernekleri üzerine yapılan bir araştırma (Terzi ve Koçak; 2014) sonucunda, hemşehri derneklerinin kentleşme üzerinde etkisinin olmadığı; aksine kentlerde, gelinen (göç ettikleri kentlerin) bölgenin gelenek, görenek ve kültürünün göç edilen kentte yaşatılması hususunda derneklerin büyük etkisinin olduğu, diğer bir ifade ile hemşehri derneklerinin “hemşehrilik” bilinci üzerinde etkisinin olduğu vurgulanmaktadır. Çağlar (2014) da konuyu sosyal ağlar ve facebook üzerinden analiz etmektedir. Hemşehri derneklerinin kimlik vurgusu, günümüzde değişen/dönüşen “mekân”lar üzerinden de okunabilir. Fiziksel olarak dernek mekanında buluşma eskiye göre azalmış olsa da, -Madenliler Derneği- hemşehrilik bilincini ve bir arada olma duygusunu yüksek tutan bir unsurdur.

Kent merkezinde de, kırsal alana özgü olduğu düşünülen dayanışma biçimleri teknolojinin de etkisiyle kentte kendi formlarıyla devam etmekte ve bir çelişki gibi görünen bu durum, hemşehrilik örüntülerinin etkisiyle kurulmakta ve bu kimlikler korunmaktadır. Dernekler tarafından kent merkezlerine taşınan bu kolektif bilinç ve dayanışma biçimleri, yöresel/bölgesel kimliğin oluşumu ve yeniden üretilmesinde oldukça etkilidir. Yeniden üretim sürecinde kuşaklar arasındaki geçiş önemlidir. Çünkü Maden’li ailelerin çocukları da, Maden’de doğmasalar bile bu kimliği taşımaktadırlar. Yani kuşaktan kuşağa bir kimlik aktarımı söz konusudur. Ortak anılar, bellekte kalanlar ve anlatılar üzerinden genç kuşaklarda devam eden kimlik bilincinin yüksek olduğu ve hemşehrilik dayanışmasının yoğun yaşandığı gözlenmektedir.

Dernek, bir yandan emeklilerin bir araya gelerek “hatıraları” konuştuğu sosyal bir ortam, diğer yandan genç kuşakların bu hatıraları dinlediği ve “gelecek” için öneriler çevresinde buluştuğu bir yer olarak değerlendirilebilir. Ancak her iki durumda da hemşehrilik, bellek ve “nostalji” kavramı üzerinden şekillenmektedir.

Nostalji, belleğin aktarımında anlatılar, fotoğraflar ve belgeler yoluyla genç kuşaklarda “duygusal” yönüyle yerini almaktadır. Bu durum kültürel kimliğin aktarılmasında ve pekiştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Geçmişe özlem, yaşanmışlıklar, bugün hayatta olmayanların da hatırlanmışlığı duygusal/nostaljik konuşmalarla hatırlanarak yeniden ve yeniden anlatılarak yaşanmaktadır. Son söz olarak denilebilir ki dernek, kültürel kimliğin bellekte kalanların aktarımıyla yeni kuşaklara aktarıldığı, kırsal dayanışma ve yardımlaşmanın yeni biçimleriyle kente taşınmasına aracılık eden önemli bir unsurdur.

Kaynakça

- Ayata, Ayşe (1990) “Gecekondularda Kimlik Sorunu, Dayanışma Örüntüleri ve Hemşehrilik”, *Toplum ve Bilim*, 51/52, 1990-1991, s. 89-101.
- Barth, Fredrik (der.) 2001. *Etnik Gruplar ve Sınırları*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Beatrice, Hendrich (2011) “Mario Levi ve Mıgırdiç Margosyan’da Yemek Hatırlama ve Hatırlama Yemekleri”, *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*, L. Neyzi, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Coşkun, Meliha (2003) “Village Associations as Migrants’ Formal Organizations”, Emiroğlu, Kudret, Suavi Aydın (2009) *Antropoloji Sözlüğü*, (“İşbölümü”, “Potlaç” maddeleri), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Empirical Study in Mamak*, Ankara, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Bilkent Üniversitesi.
- Çağlar, Bayram (2014) “Yerel Kimliğin Sosyal Ağlarda Yeniden İnşası: Hemşeri Derneklerinin Facebook Sayfalarının İncelenmesi”, Kocaeli Üniversitesi, Kandıra MYO, *Yeni Medya Araştırmaları, Kavramlar, Uygulamalar, Tartışmalar*, Editör: İdil Sayımer, Konya: Literatürk Yayınları, s. 487-542.
- Durkheim, Emile. (2006) *(1893) Toplumsal İşbölümü*, Çeviren: Ö. Ozankaya, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ergani Bakır Madenliler Albümü* (2003). Bakır Madenliler Derneği Yayınları.
- Freedman, David (1989). “Real People: Personal Identity without Thought Experiments”, *Analytic Philosophy*, vol. 30, issue 3, Clarendon Press. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0149.1989.tb02173.x>
- Huyssen, Andreas (1994). *Twilight Memories: Marking Time in a Culture of Amnesia*. New York: Routledge.
- Kurtoğlu, Ayça (2005) “Mekansal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik ve Bir Hemşehrilik Mekânı Olarak Dernekler”, *European Journal of Turkish Studies*, Thematic Issue No: 2- Hometown Organisations in Turkey, URL: <http://www.ejts.org/document375.html>.
- Neyzi, Leyla, 2011. *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nora, Pierre (2006) *Hafıza Mekanları*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Öksüz, Muhammet (2018) “Buralarda yabancı yok”: Hemşehri derneklerinin kentleşme üzerine etkisi, Ankara’daki Ofuller örneği. *Türk Coğrafya Dergisi* (70), 87-98.

Terzi, Elvan, Yüksel Koçak (2014). “Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentleşme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/Sultangazi’deki Karşlı Hemşehri Dernekleri Örneği”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 32, 2014, ss. 137-150.

Yiğit, Ali (1995) Maden (Ergani Madeni) Kasabasının Kuruluş, Gelişme ve Fonksiyonları, *Erzurum Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1995 7 (1-2), Elazığ.

Web siteleri:

<http://elazigkulturturizm.gov.tr/TR-58514/maden.html>

www.madenliyiz.biz

www.researchgate.net/publication/328583667 Sosyal_Bilimler_Sozlugu (Ömer Demir, 2005)